

1. Átfogó gazdasági reform végrehajtása. Ez elsősorban a gazdaság és a politika szétválasztását jelenti annak érdekében, hogy az ország gazdasága önállóvá és fejlődőképesé válhasson. A reform ezenkívül még magába foglalja a közel 50%-os munkanélküliség leszorítását, szilárd bankrendszer kiépítését, adó- és szociális reformot, valamint egységes belső piac kiépítését.
2. A menekültek hazatelepítése, a háború tragikus társadalmi következményeinek és az emberek elkeseredettségének enyhítése érdekében. A mai napig is mintegy nyolcszázezren élnek száműzöttként a saját országukban – szinte kizárólag olyan családok, akik a szülőföldjükön kisebbségnek számítanak. Ezért az esetleges hazatérésük újabb konfliktusokat okozhat, hiszen alapvető emberi jogaik (például a „tulajdonhoz való jog”) továbbra is veszélyben vannak. Azt azonban világosan látni kell, hogy három etnikum háború előtti együttélését már soha többé nem lehet visszaállítani, mivel a háború rendkívül mély sebeket és bizalmatlanságot okozott az emberekben.
3. A háromoldalú, paritáson alapuló és szinte működésképtelen államszervezet átszervezése, és egy egységes, stabil és hatékony adminisztratív intézményrendszer kiépítése. Itt is a kompromisszumkészség a kulcsfogalom, de erről egyik etnikum vezetője sem akar hallani. A folyamatot mégis nagymértékben elősegíthetik az Európai Unióval folytatott csatlakozási tárgyalások, illetve az EU által kidolgozott ún. „road map”, amely Bosznia-Hercegovina Nyugat-Európához való felzárkózásának alapelveit tartalmazza.

A nehézségek ellenére a Nemzetközi Közösségnek minden tőle telhetőt el kell követnie Bosznia-Hercegovina népeinek egymáshoz való közelítése és békés egymás mellett élésének megvalósítása érdekében, hiszen egy esetleges kudarc az egész Balkán hosszú távú stabilitásának megteremtését is kétségessé teheti.

Vadász Rezső

Az örmény genocídium tabuja gyötri a török társadalmat

Akcam, Taner: Le tabou du génocide arménien hante la société turque. = Le Monde diplomatique, 48. vol. 2001. 568. no.

A szerző szociológus, történész, a téma török szakértője.

A francia nagykövetet bekérte az ankarai kormány, tüntetéseket tartottak, bojkottálták a francia árukat, hivatalos és spontán módon tiltakoztak a törökök, amikor Párizs elismerte az örmény genocídium szörnyűségét. Törökország számára valójában az lett volna a legkínosabb, ha a modern állam néhány képviselőjéről kimondja, hogy gyilkos, kockáztatva ezzel azt, hogy az országról alkotott kedvező kép szilánkokra hullik.

A francia parlament 2001. január 18-án szavazataival ismerte el az örmények által 1915-ben megélt fájdalmak iránti mély együttérzését. A törökök ettől kezdve gyakran hangoztatták, jobb lenne, ha az algériaiakon elkövetett emberiség ellenes bűntetteit ismerné be Franciaország. Egyetlen, a témában megszólaló írás sem tagadta a népirtás tényét, sőt azt igyekeztek bizonyítani, hogy ma is így tennének, ha a sors úgy hozná. Valószínűleg a „genocídium” kifejezés váltotta ki ezt az elkeseredett dühöt török részről. Pedig a cselekményt szervező ottomán párt vezetőinek egy részét, igaz, más gyilkosságok

vádjával, de 1926-ban kivégezték. Musztafa Kemal is többször nyilatkozott az ügyben, és kérte, hogy büntessék meg az „aljas” gyilkosokat. Végül is Törökország elismerhette volna az örmény nép elleni gatzetteket úgy, hogy az ottomán államra, és nem a köztársaságra hárítja a felelősséget.

A kollektív emlékeztetkiesés azonban évtizedekre megbénította a török társadalmat. A fiatal török köztársaság vezetői alaposan tanulmányozták a renani felejtés elvét, és gyökereiket nem az ottomán államban, elődjükben jelölték meg, hanem a hatszáz évvel korábbi török államban. Egy sor reformmal eltüntették a nemkívánatos múlt jeleit, és 1928-ban bevezették a latin ábécét is. Az írott történelem így a többség számára meglehetősen titokzatosná vált. Persze a történelmi tudat hiányát azzal is magyarázhatjuk, hogy a múlt szüntelen traumatizáló sokkok sorozata volt. 1878 és 1918 között az ottomán török vezetők a birodalom területének 85%-át, a lakosság 75%-át veszítették el! A szüntelen háborúzásnak több tíz milliő török áldozata volt. A vezetők az I. világháborúban látták a reményt arra, hogy visszaszerezzék a régi dicsőséget, és kiköszörüljék a nemzet büszkeségén esett csorbát. Csalódníuk kellett azonban, s ebben a kontextusban döntöttek elvakultan, kiirtásuk mellett bűnbakká téve az örmény népet, melynek tagjai jelképesen az összes keresztényt képviselték számukra.

Ezt valószínűsíti a tény, hogy a Köztársaságot mint abszolút kezdetet próbálták megjeleníteni. A vezető tisztviselők rövid úton kidobták a traumatikus fejezeteket, és írtak egy történelmet, új nemzeti identitást modellálva ezzel. Ebből az újraírt történelemből maradt ki az örmény genocídium ténye. Új vezető alatt gyógyult az ország népe, de úgy látszik annyira nem, hogy szabadon beszélhettek volna a múlttól. A téma tabu lett. Az ottomán párt egy ismert vezetője annak idején így nyilatkozott: „ha Kelet-Anatóliát nem tisztogattuk volna meg az oroszokkal együttműködő örmény milicistáktól, nem alapíthattuk volna meg a köztársaságot”. Egy másik így kereste és találta meg a mentséget: „...a deportálás az egész világot felháborította, és úgy tűntettek föl minket, mint gyilkosokat. Még mielőtt erre az akcióra szántuk volna el magunkat, tudtuk, hogy a keresztény világ dühe és haragja fog ránk áradni. Miért hagytuk, hogy a szegényletes gyilkos névvel illessenek minket? ...Csak mert meg kellett tenni a szükséges lépéseket a trón megmentésére, és hazánk jövője számunkra drágább és szentebb még a saját életünknel is.” Idővel ezeket a mondatokat bátraknak tűntette föl a hivatalos történetírás, és az antiimperializmus példájává tették a Kuvva-i Milliye csoportot az 1960-as években.

Ezek után veszélyes lett volna a genocídiumról vitatkozni, netán fölvetni azt, hogy a háború nem az imperializmus ellen, mint inkább a görögök és az örmények ellen folyt. A Kuvva-i Milliye csoport hőseiről kimondani, hogy népirtást hajtottak végre, és a kifosztott örményekből gazdagodtak meg? A nemzeti ellenállási mozgalmat úgy szervezték meg, hogy Anatóliában legyen a visszavonulási terep. A török kapitulációt 1918. október 30-án írták alá a britekkel, s ezután rögtön beindult a három ellenállási mozgalom, három az örmények és kettő a görögök ellen. Az ottomán Ittihad ve Terakki párt tagjaiból verbuvált vezetőket nem adták ki a briteknek. Az örmény javakból meggazdagodott új réteg úgy védte magát, hogy tekintélyes emberei beférkőztek a nemzeti felszabadítási mozgalomba, még Mustafa Kemal közvetlen közelébe is, így azután az ellopott örmény javak vizsgálatára 1920. január 8-án hozott isztambuli kormányrendeletet 1922. szeptember 14-én megszüntették. A nemzeti ellenállási mozgalomban végül Mustafa Kemal szépen megjutalmazta az örmények legyiulkolásában részt vett Ittihad ve Terakki párt tagjait. Sukru Kaya például belügyminiszter lett, és hivatalosan is felelős a deportálások megszervezéséért. A német konzul jelenlétében így fogalmazott: „Ki kell irtani az örmény fajt.” Más, a genocídiumban tevőlegesen résztvevők nevei is ismertek, a máltai foglyok közül pl.: Arif

Fevzi 1922–1923-ban lakásügyi miniszter volt, Ali Cenani Bey 1924–1926-ban kereskedelmi miniszter, Trüstü Aras 1925-től 1938-ig külügyminiszter. Mustafa Kemal végül nyíltan közölte az örmények gyilkosaival, hogy vagy részt vesznek a nemzeti ellenállási mozgalomban, vagy bíróság elé állítja őket, amely szigorúan megbünteti, esetleg kivégezi őket. Maga Falih Rifki Atay, Mustafa Kemal közeli barátja erősítette ezt meg visszaemlékezésében, azzal összefüggésben, amikor a britek és szövetségeseik úgy határoztak, hogy számon kérik az ottomán Ittihad ve Terakki párton az örmények meggyilkolását.

Valahogy így lett tabuvá az örmény genocídium Törökországban, a gyilkosok egy részéből pedig „a hazát megmentő nagy hős”. Taner Akcam, a cikkíró végül fölveti annak lehetőségét, hogy „a demokratikus értékek jegyében” országa „elhatárolhatja magát saját múltjától”.

Kakasy Judit

Az újragondolt nemzetállami szuverenitás

Wilson, Robin: The politics of contemporary ethno-nationalist conflicts. = Nations and Nationalism, 2001. 7. no. 365–384. p.

A szerző az etno-nacionalista törekvések hátterét, kezelésének lehetőségeit, illetve az etnikai konfliktusok megelőzésének és megszüntetésének stratégiai kérdéseit vizsgálja.

Az etnikai nacionalizmus alapvetően abban különbözik a „hagyományos” nacionalizmustól, hogy itt nem egy etnikumnak az őt elnyomó állammal szembeni „szabadságharcáról” van szó, hanem egy olyan össznemzeti ideológiáról, amely minden szomszédos népet („másokat”, „őket”) megsemmisítendő ellenségnek tekint. Ennek pedig egyetlen oka van: a másság, a kulturális különbözőség, illetve ezek el nem ismerése. Az ezekre a csoportokra jellemző elutasító vagy jobb esetben „csak” dogmatikus gondolkodásmód eredményei az etnikai tisztogatások, amelyek az adott területen élő, a többségtől eltérő etnikai csoportok emberi és kisebbségi jogait semmibe véve egy homogén etnikumú és szélsőségesen nacionalista nemzetállam megteremtését célozták.

Az etnikai konfliktusok megelőzéséhez a következő fontos lépések megtételére van szükség:

- az állami szuverenitás fogalmának újragondolására, szakítva a „győztes mindent visz”- elgondolással („the winner-takes-all assumptions”). Erre két szinten van szükség: regionális szinten (szubszidiaritás) és szupranacionális szinten (I. G. O.-k);
- az egyének kisebbségi jogainak védelmére és biztosítására. Ennek legfontosabb eszköze a strukturális párbeszéd kialakítása a nemzetállam és a kisebbségek között;
- a szabad identitás-választás és -gyakorlás biztosítása az etnikumok számára, politikai és kulturális diszkrimináció nélkül.

Ez a három tényező kölcsönösen erősíti egymást, és megfelelően adaptálva a konkrét situációkhoz, vitás helyzetekhez, az etno-nacionalista feszültségek hatékony ellenszeri lehetnek.

A nemzetállami szuverenitás és a nemzetiségi önrendelkezés fogalmainak a 20. században kialakult sajátos viszonyát, vagyis azt, hogy az egy nulla végösszegű játékhoz hasonlít, a hatalommegosztás, az egyenlő állampolgári jogok biztosítása és a demokratikus államrendszer kiépítése szüntethetik csak meg. A világban jelenleg uralkodó reálpolitikai